

-SÖYLEŞİ-

HUKUK ve İKTİSAT YAKLAŞIMI ve TÜRKİYE’DE LİSANS VE LİSANS-ÜSTÜ DÜZEYDE HUKUK EĞİTİMİNDE HUKUK VE İKTİSAT YAKLAŞIMININ MÜFREDATA DAHİL EDİLMESİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ
İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
Başkanı Doç.Dr. Serdar Yay ile Söyleşi*

Canan Eken YANMAZ¹

Avukat

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

E-mail: canan.ekenyanmaz@ogr.deu.edu.tr

ORCID ID: 0009-0001-7868-5332

Serdar Yay, lisans ve yüksek lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi’nde tamamladı. 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı’ndan “refah devleti” konulu tezi ile yüksek lisans ve 2018 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı’ndan “kurumsal iktisat” konulu tezi ile doktora eğitiminden mezun oldu. Halen İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü öğretim üyesi olup, “hukuk ve iktisat”, “hukukun iktisadi analizi”, “kurumsal iktisat”, “anayasal iktisat” başta olmak üzere çağdaş iktisat okulları ve iktisadi düşünceler üzerine çalışmalar yapmaktadır.

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** canan.ekenyanmaz@ogr.deu.edu.tr

Atf (APA): Eken Yanmaz, C., (2025), Hukuk ve İktisat Yaklaşımı ve Türkiye’de Lisans ve Lisans-Üstü Düzeyde Hukuk Eğitiminde Hukuk ve İktisat Yaklaşımının Müfredata Dahil Edilmesi Üzerine Söyleşi, İzmir Demokrasi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı Doç.Dr. Serdar Yay ile Söyleşi, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 17 (1): 138-143.

Canan Eken Yanmaz: Hukuk ve iktisat disiplinleri arasındaki ilişkiyi ve tarihsel süreçte bu ilişkinin önemini nasıl açıklayabiliriz? Bu ilişkiden yola çıkarak bize kısaca hukuk ve iktisat yaklaşımını tanımlayabilir misiniz?

Serdar Yay: Hukuk ve iktisat disiplinleri çok uzun yıllar boyunca farklı kulvarlarda ilerlemişlerdir. 1960'lı yılların başlarından itibaren ise hukukçular ve iktisatçılar muhtelif meseleleri sadece hukuk veyahut sadece iktisat penceresinden değil disiplinlerarası bir perspektifle ele almaya başlamışlardır. Bunun neticesinde ABD'de özellikle de Chicago, Yale ve Virginia Üniversitelerinde görev yapan bir kısmı Nobel Ekonomi Ödülü ile taltif edilmiş değerli bilim insanlarının öncülüğünde yeni perspektifler ortaya çıkmıştır. Bunlara, en başta birçok yeni iktisadi düşünceleri de barındıran hukuk ve iktisat yaklaşımını örnek verebiliriz.

1960'lı yıllar önemli, çünkü hukuk ve iktisat yaklaşımının altın yıllarıdır... Ancak şunu da ifade etmek isterim; tarihsel süreçten bahsedeceksek en başta iki önemli isimden bahsederek başlamak doğru olur. Adam Smith ve Jeremy Bentham... Sonrasında hiç kuşkusuz Karl Marx ve Thorstein Bunde Veblen... Kanaatimce Veblen'in kurumsal iktisat ve evrimsel iktisat gibi okulların öncüsü olması, onu bu serüvende çok önemli bir yere taşımıştır. Albert Ludwig Üniversitesi'nden Walter Eucken ve Franz Böhm'ün ardından yeniden ABD'ye Chicago Üniversitesi'ne geçelim... Henry Calvert Simons sonrasında Aaron Director ile birlikte Ronald Harry Coase... Coase, Director ile birlikte 1958 yılında Hukuk ve İktisat Dergisi'ni yayınlamaya başlamıştır. 1960'lı yıllardan günümüze ise hukuk ve iktisat yaklaşımı halen zirvedeki yerini korumaktadır. Yale Üniversitesi'nde Guido Calabresi'nin - hukuk ve iktisat yaklaşımının bugünlere gelmesinde rolü büyüktür- güzel çalışmalara imza atmış olması, Richard Allen Posner'in 1973 yılında yayınladığı Hukukun Ekonomik Analizi makalesi ve peş peşe gelen Nobel Ekonomi Ödülleri... 1974'te Friedrich August von Hayek ile başlayan 1982'de George Joseph Stigler ve 1986'da James McGill Buchanan ile devam eden Nobel Ekonomi Ödülleri... Coase, Becker, North, Kahneman, Smith, Ostrom, Williamson, Tirole, Holmstorm, Hart, Thaler... Son olarak 2024 Nobel Ekonomi Ödülü'nün sahipleri Daron Acemoğlu, Simon Johnson ve James A. Robinson... Bu değerli isimlerin hukuk ve iktisat yaklaşıma olan katkıları muazzamdır, büyük alkış ve takdiri hak etmektedir. Bütün bu isimler, hukuk ve iktisat arasındaki ilişkiyi ve karşılıklı etkileşimi anlamamızı sağlayacak önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir.

İktisat biliminin babası kabul edilen Adam Smith ile başlayan hukuk ve iktisat birliğine yolculuğumuzdan sonra sorunuzun devamını cevaplayayım. Hukuk ve iktisat yaklaşımı, genel olarak iktisat bilimindeki temel araçları, varsayımları ve

metodoloji esas alarak hukuk kuralları ve kurumlarını inceleyen, kurumsal iktisat, anayasal iktisat, işlem maliyetleri iktisadı, mülkiyet hakları iktisadı gibi birçok önemli alt disiplini de içerisinde barındıran bir interdisipliner araştırma alanıdır.

Canan Eken Yanmaz: Hukuk ve iktisat eğitimi veren fakülteler örneklerini ele aldığımızda, sizce Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının sunduğu müfredat yeterli midir? Hukuk fakülteleri ve iktisat eğitim veren fakültelerde müfredata ilişkin sorunlar nelerdir? Türkiye’de üniversitelerde sunulan müfredatı hukuk ve iktisat yaklaşımının önemi ile birlikte değerlendirdiğimizde hukuk ve iktisat disiplinlerinin ayrılmazlığı konusunda farkındalığı arttırmak için neler yapabiliriz?

Serdar Yay: Müfredat dediğimiz şey nihayetinde öğretilen bilgilerin toplamıdır. Ülkemiz üniversitelerinde muhtelif fakültelerin müfredatlarını değerlendirmek çok ciddi ve kapsamlı bir araştırmayı gerektirir. Ancak, genel gözlemlerimi sunmaya çalışayım.

İlk olarak, öğrencilere daha fazla bilgi sunarak onları daha fazla bilgili kılacağımız yanılgısına sahibiz ve sürekli olarak müfredata dahil zorunlu veya seçmeli ders sayılarını arttırmaya çalışıyoruz. Ders sayılarını arttırmak suretiyle aşırı bilgi yüklemesi sonuçta öğrenciler üzerinde ciddi psikolojik sorunları da beraberinde getiriyor. Aşırı teorik, gerçek dünyadan uzak ve kopuk bir eğitim sistemi takip edildiğini düşünüyorum. Son olarak, sadece yükseköğretimin değil tüm eğitim sisteminin genel bir sorunu olan ezberci eğitim sisteminin benimsenmesinin büyük bir hata olduğunu da unutmamak gerekir. Buraya kadar özetlediğimiz konular yükseköğretimin kalitesi ile ilgili temel konulardır. Şu kadarını söyleyeyim ki, iyi bir müfredat yoksa iyi bir eğitim yok demektir.

Bu noktada önemli bir konunun altını çizmek isterim. Türkiye’de hukuk ve iktisat yaklaşımı ile çatısı altında gelişen disiplinler üzerinde araştırma yapan bilim insanlarının sayısı ne yazık ki çok sınırlıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak hukuk ve iktisat yaklaşımı konusunda yapılan bilimsel çalışmalar oldukça azdır. Bu alanda yazılmış kitap ve yayınlanmış makale bir yana yazılmış lisansüstü tezlerde dahi bir kıtlık söz konusudur. Bugün 200’ün üzerinde üniversitemiz var, neredeyse tamamında iktisat eğitimi sunan muhtelif fakülteler mevcut, 100’ün üzerinde ise hukuk fakültemiz bulunmaktadır. Hukuk ve iktisat yaklaşımı ile ilgili derslere rastlamak neredeyse imkansız.

İktisat ve hukuk fakültelerinin ders programlarında gözlemleyebildiğim başlıca sorunları da yukarıdakilere ilave olarak şu şekilde özetlemek isterim. Hukuk

fakültelerinin hemen tamamında az sayıda olsa iktisada giriş, mikroiktisat, makroiktisat gibi temel iktisat dersleri bulunmaktadır. İktisat eğitimi veren fakültelerde de aynı şekilde hukukun temel kavramları, borçlar hukuku, ticaret hukuku, kıymetli evrak hukuku, idare hukuku, anayasa hukuku gibi muhtelif hukuk dersleri verilmektedir. Ancak, ülkemizde gerek hukuk fakültelerinde, gerekse iktisat eğitimi veren fakültelerde disiplinlerarası eğitime yeterince önem verildiğini söylememiz oldukça güçtür. Ne yazık ki fakülteler ve bölümler çok zorunlu olmadıkça kendi uzmanlık sahaları dışındaki dersleri gereksiz görme eğilimindedirler ve bunlara mümkün olduğu ölçüde yer vermemek için çaba sarf etmektedirler. Hukuk ve iktisat arasındaki yakınlaşmadan doğan hukuk ve iktisat yaklaşımı gibi yeni araştırma programlarına ise lisans eğitim programlarında rastlamak ne yazık ki istisnadır. Ülkemizde, hukuk ve iktisat yaklaşımı ile ilgili dersler daha ziyade yüksek lisans eğitim müfredatında yer almaktadır. Bir bölümde öğretim üyesinin kişisel girişimi ve karar verme konusundaki güç pozisyonuna göre hukuk ve iktisat yaklaşımı ile kapsamına giren alanlar ile ilgili derslerin lisans ve lisansüstü eğitim programında yer bulabilmesi mümkün olabilmektedir.

Bir önemli konuda ne yazık ki ülkemizde hukukçuların hukuk ve iktisat yaklaşımı ile çatısı altında gelişen muazzam öneme sahip kurumsal iktisat ve anayasal iktisat yaklaşımları gibi disiplinler bir yana iktisat bilimine hiçbir şekilde ilgi göstermemeleridir. Dahası bu konuda oldukça tutucudurlar. Bu tutucu tavır, hukuk ve iktisat arasında kurdukları bağ ile 10'un üzerinde Nobel Ekonomi Ödülü alan isimlerin çalışmalarına karşı ilgisizliği de beraberinde getirmiştir. Oysa, doğrudan hukuk bilimi ile ilgili bir disiplinden bahsediyoruz. Birkaç kez ismini zikrettiğim için sadece Coase örneğini ele alalım. Coase mülkiyet hukukunun iktisadi analizini yapmıştır. Acaba kaç hukukçumuz Coase'nin çalışmalarına ilgi duymuştur? Nobel Ekonomi Ödüllerini de bir tarafa bırakalım. Henüz ilk sorunuzda değindiğim iki önemli isim: Posner ve Calabresi... Nobel Ekonomi Ödülü sahibi olan değerli isimler gibi alanında dünyada en fazla atıf alan bilim insanlarından... Ne yazık ki hak ettikleri ilgiyi ülkemizde görememişlerdir. Hiç şüphesiz, hukuk ve iktisat disiplinlerinin ayrılmazlığı konusunda farkındalığı arttırmak istiyor isek, öncelikle bu tutucu tavrı aşmamız gerekir.

Canan Eken Yanmaz: Hukuk ve iktisat disiplinleri arasındaki bağlantıyı güçlendirmek ve bu yönde yükseköğretim müfredatı belirlemek için hangi uluslararası örnekleri temel alabiliriz? Bize birkaç örnek verebilir misiniz?

Serdar Yay: Ülkemizde hukuk ve iktisat yaklaşımı başta olmak üzere hukuk ve iktisat arasındaki yakınlaşmadan doğan yeni araştırma programlarına yer veren

lisans ve lisansüstü eğitim programı ve müfredat oluşturulması için benchmarking fevkalade önemlidir. Bu konuda gelişmiş ülkelerde yürütülen saygın lisans ve lisansüstü eğitim programlarının titizlikle araştırılması gerekir. Örneğin, hukuk ve iktisat yaklaşımının ilk doğduğu ve geliştiği Chicago Üniversitesi'nde sürdürülen program incelenebilir. Ayrıca dünyada hukuk ve iktisat yaklaşımı alanında en saygın olan üniversitelerin programları için veri tabanına bakılabilir.

Avrupa'da ise farklı üniversiteler arasındaki konsorsiyumla yürütülen lisansüstü programların yaygın olduğunu görüyoruz. Örneğin, European Doctorate in Law & Economics, alandaki en büyük doktora programlarından biridir. Avrupa'nın önde gelen beş üniversitesinin ortak yürüttüğü bir doktora programıdır. Bologna Üniversitesi-İtalya, Hamburg Üniversitesi-Almanya, Rotterdam Erasmus Üniversitesi-Hollanda, Charles Üniversitesi-Çekya ve Rennes 1. Üniversitesi-Fransa ortaklığı ile gerçekleştirilen burs tabanlı program, tüm dünyadan seçkin araştırmacılara hitap etmeyi amaçlamaktadır.

Canan Eken Yanmaz: Hukuk fakültelerinde iktisat derslerine ayrılan alanın genişletilmesi öğrencilere ve mezunlara hangi akademik ve mesleki kazanımları sağlar? Şayet, kazanımların önemli olduğunu düşünüyorsanız, hukuk fakültelerinde iktisat disiplininin daha etkin bir biçimde sunulması için nasıl bir müfredat düzenlemesi yapılabilir? Sizce, bu düzenlemede hangi alanlara ağırlık verilmelidir?

Serdar Yay: Hukuk, toplumsal yaşamı düzenleyen ve devlet yaptırımıyla desteklenmiş bulunan kurallar ve kurumlar bütünüdür. İktisat ise, sınırsız insan ihtiyaçlarının sınırlı kaynaklar ile nasıl karşılanacağını inceler. İktisadi sistemin işleyişi ve yapısı hukuk kuralları ve kurumlarına bağlıdır. Aynı zamanda hukuk kuralları ve kurumlarının oluşumunu, yapısını, süreçlerini ve etkilerini incelemek için iktisat teorilerine ve yöntemlerine ihtiyaç duyulur.

Şöyle bir etrafımıza bakalım... Hukuk ve iktisadın birçok alanda birçok yönden etkileşime girdiğini görüyoruz aslında... Piyasaları düşünelim... Kamu hukuku, piyasadaki etkinsizlikleri azaltmayı amaçlar, ekonominin düzenini sağlamak için çeşitli yükümlülükleri içeren ve hukuki bir araç olan sözleşmeler aracılığıyla bazı durumlar garanti altına alınmaya sağlanır. Piyasa mekanizması ekonomik ilişkiler ile şekillenirken bu ilişkiler ağından doğan anlaşmazlıklar ise yine hukuk yoluyla çözülür. Piyasalarda bilgi maliyetleri, fırsat maliyetleri, idari maliyetler gibi işlem maliyetlerinin varlığı, mülkiyet haklarının nasıl tesis edildiği ve nasıl korunması gerektiği gibi konularda da hukukun önemi unutulmamalıdır.

Sonuç olarak hukuk ve iktisat bilimlerinin bir arada incelenmesi büyük önem arz eder. Cicero'nun çok önemseydiğim bir sözü de esasen hukuk ve iktisat ilişkisini çok güzel özetliyor: İnsanların refah ve huzurunun temeli hukuktur. Sonuç olarak, iyi bir hukukçu iktisat biliminden, iyi bir iktisatçı ise hukuk biliminden mutlaka yararlanmalıdır.

Bir önceki sorunuzda müfredatın öneminin yanı sıra hukuk ve iktisat yaklaşımını kapsamlı bir şekilde müfredata dahil etmemiz gerektiğinin önemine değinmiştim. Bu yeni müfredatların oluşumunda ise mutlaka dünyanın en saygın üniversitelerinin benzer programlarından istifade edilmelidir. Bu durum hem hukuk fakülteleri hem de iktisat eğitimi veren fakültelerin yanı sıra lisansüstü eğitim programları için de geçerlidir.

Gelelim müfredat düzenlemesinde hangi alanlara ağırlık verilmesi gerektiği konusuna... Hukuk ve iktisat yaklaşımı ve çatısı altında gelişen kurumsal iktisat, evrimci kurumsal iktisat, anayasal iktisat, mülkiyet hakları iktisadı, işlem maliyetleri iktisadı, regülasyon iktisadı, suç ve ceza iktisadı, davranışsal hukuk ve iktisat, deneysel hukuk ve iktisat ve dahası... Hepsisi de çok değerli disiplinler, elbette hiçbiri ihmal edilmemelidir.

İzninizle son bir hususa da açıklık getirmek isterim. Hukukun iktisadi analizi ile hukuk ve iktisat yaklaşımı birebir aynı şeyler değildir, karıştırılmamalıdır. Anlaşılacağı üzere, hukuk ve iktisat yaklaşımı genel olarak iktisat ve hukuk arasındaki ilişkiyi ele alan muhtelif iktisadi düşünce okullarını ve iktisat teorilerini kapsamaktadır. Hukukun iktisadi analizi ise esasen iktisat biliminin temel ilkeleri ve temel kavramlarını kullanmak suretiyle hukuk teorisinin analizini yapmaya çalışan çok önemli bir yaklaşımdır. Rekabet hukukunun iktisadi analizi, sorumluluk hukuku ve haksız fiillerin iktisadi analizi, sözleşme hukuku ve sözleşmelerin iktisadi analizi, iş hukukunun iktisadi analizi, vergi hukukunun iktisadi analizi ve daha fazlası... Hukukun iktisadi analizinin uygulama alanlarıdır. Hukukun iktisadi analizi de hukuk ve iktisat yaklaşımı gibi değerlidir ve müfredat düzenlemesinde hak ettiği ilgiyi görmesi gerektiğini düşünüyorum.

Canan Eken Yanmaz: Değerli katkılarınız ve ayırdığınız vakit için çok teşekkür ederim.